

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Ἡ παρούσα πραγματεία, προϋποθέτουσα ὅλα τὰ συστηματικὰ στοιχεία τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, καὶ ἐπ' αὐτῶν στηριζομένη, ζητεῖ κυρίως νὰ καθορίσῃ τὴν ἀμειβαίαν διαλεκτικὴν σχέσιν, ἣ ὁποία διέπει τὰς δύο θεμελιώδεις ἐννοίας τοῦ πλατωνικοῦ συστήματος, τὴν ἐννοιαν τοῦ «πέρατος» καὶ τὴν ἐννοιαν τοῦ «ἀπείρου». Πέρας καὶ ἀπείρον εἶναι εἰς τὸν Πλάτωνα λογικαὶ κυρίως μορφαί, τρόποι τοῦ ἐπιστημονικῶς σκέπτεσθαι. Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ καὶ περὶ «ὄντολογικοῦ», ἃς εἶπω, πέρατος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ πέρατος τὸ θίγει μόνον ἢ πραγματεία αὕτη, χωρὶς καὶ νὰ τὸ ἐξετάσῃ εἰδικῶς. Ὁ λόγος, ἢ κρίσις, ὅπως διατυπώνεται κυρίως εἰς τοὺς τελευταίους διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, τὸν «Φαίδωνα», τὸν «Σοφιστήν», τὸν «Παρμενίδην» καὶ τὸν «Φίληβον», ἐρμηνεύεται ὑπ' ἐμοῦ ὡς σχέσις μεταξὺ τοῦ πέρατος καὶ τοῦ ἀπείρου, ἦτοι ὡς σχέσις μεταξὺ ἐνὸς ὀριστικοῦ καὶ ἐνὸς ἀορίστου, ἢ ὅπως λέγομεν σήμερον, ὡς σχέσις μεταξὺ μιᾶς μορφῆς καὶ μιᾶς ὕλης. Ἡ μορφή εἶναι καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα τὸ ὀριστικόν καὶ τὸ ὀρίζον, ἐνῶ ἡ ὕλη εἶναι τὸ ἀόριστον καὶ τὸ ὀριζόμενον. Ἀλλὰ δὲν περιορίζομαι μόνον εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ πρόβληματος τοῦ λόγου κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἐννοιαν, ἀλλ' ἐξετάζω καὶ τὸν ἠθικὸν λόγον, ἐν μέρει δὲ καὶ τὸν λόγον τῆς τέχνης.

Ὁ ἠθικὸς λόγος εἶναι τὸ αἷτιον τῆς ἠθικῆς πράξεως, ἢ καὶ αὐτὴ αὕτη ἢ ἠθικὴ πράξις ἣ ὁποία εἶναι πάντοτε σχέσις μιᾶς μορφῆς ἠθικῆς καὶ μιᾶς ὕλης ἐξωῆθικῆς. Καὶ ὁ λόγος, ἢ ἁρμονία τῆς τέχνης, εἶναι εἰδικὸς συνυφασμὸς τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων διὰ τῶν ὁποίων ἐργάζεται ἢ ψυχὴ, τῆς μορφῆς καὶ τῆς ὕλης. Ἐπίσης θίγω εἰς τὴν πραγματείαν μου αὐτὴν καὶ ἓνα κατ' ἐξοχὴν πλατωνικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον γενικῶς πολὺ ἔχει παρεξηγηθῆ ἢ καὶ ἐντελῶς παραμεληθῆ, αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ λόγου καὶ τοῦ μύθου ἢ εἰδικώτερον ἢ σχέσις διαλεκτικῆς καὶ μύθου. Εἰς τὸν Πλάτωνα ὁ μῦθος ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν καὶ εἶναι τὸ ὄργανον ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποίου ὁ φιλόσοφος ἐκφράζει νοήματα τὰ ὁποία ἀδυνατεῖ νὰ διατυπώσῃ διαλεκτικῶς, ὅπως εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Ὁ μῦθος εἶναι δηλαδὴ εἰς τὸν Πλάτωνα ποίημα.

Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου μου διακαθορίζω τὴν σχέσιν μου πρὸς τὰς συστηματικὰς μελέτας αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ἐν Γερμανίᾳ σχετικῶς μὲ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ

Πλάτωνος. Είναι γεγονός αναμφισβήτητον, ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ κατανόησις τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν νεωτάτην ἐποχὴν ὀφείλεται εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Marburg καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἰδρυτὴν αὐτῆς Cohen καὶ εἰς τὸν γόνιμον αὐτοῦ μαθητὴν Natorp. Καὶ οἱ δύο ὅμως φιλόσοφοι εἶδον τὸν Πλάτωνα, εἰς ὠρισμένα τοῦλάχιστον σημεῖα, μονομερῶς. Τὰ σημεῖα αὐτὰ συζητοῦνται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου μου. Ἐπίσης καθορίζω τὴν σχέσιν μου πρὸς τοὺς Stenzel καὶ Höffding.

Εἰς τὰ πρῶτα τρία κεφάλαια ἀναπτύσσω τὴν ἀμοιβαίαν, διαλεκτικὴν σχέσιν μεταξὺ πέρατος καὶ ἀπείρου, μορφῆς καὶ ὕλης, ὅπως κυριαρχεῖ αὕτη εἰς τὴν σφαῖραν τῆς λογικῆς ἢ τῆς ἐπιστήμης· διότι λογικὴ εἶναι κατ' ἐμὲ τὸ σύνολον τῶν λογικῶν ἀρχῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐργάζεται ἡ ἐπιστήμη. Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον συζητοῦνται ἡ οὐσία καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς κρίσεως ὡς καὶ ἡ οὐσία τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Ἡ ἐπιστήμη ἔχει κυρίως δύο θέματα κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὴν φύσιν καὶ τὴν «μαθηματικὴν ὕλην», ἡ ὁποία εἶναι δημιουργήματα τῆς ψυχῆς, διότι τὰ γεωμετρικὰ σχήματα καὶ οἱ ἀριθμοὶ καὶ γενικῶς τὰ μαθηματικὰ νοήματα εἶναι δημιουργήματα τῆς ψυχῆς. Τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημῶν ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διάνοια.

Καὶ ἐδῶ χωρίζομαι ἀπὸ τοὺς Cohen καὶ Natorp, οἱ ὁποῖοι περιώρισαν τὴν ἔννοιαν τῆς διανοίας εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ ἐθεώρησαν ὡς διάνοιαν μόνον τὰ μαθηματικά, ἂν καὶ ὁ Natorp εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου του περὶ Πλάτωνος ἐκλαμβάνει εὐρύτερον τὴν «διάνοιαν». Ὁ Πλάτων ἔταν λέγει «διάνοια» ἐννοεῖ κάθε ἐπιστημονικὴν ἐνέργειαν ἢ ὁποία ἔχει σκοπὸν νὰ καθορίσῃ ἀκαθόριστόν τι ἀντικείμενον, ὕλην τινά, ἀπειρόν τι διὰ τοῦ νοῦ. Ὁ νοῦς ὅμως ἔταν ὀρίζῃ κάτι, δὲν μένει καθαρὸς, ἀλλὰ ἀναμιγνύεται μὲ τὸ ὀριζόμενον καὶ συνεπῶς δὲν ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι νοῦς, ἀλλὰ γίνεται **διάνοια**. Ὁ καθαρὸς νοῦς εἶναι ἡ καθαρὰ θεωρία τῶν ἰδεῶν. Ἐπειτα ἡ διάνοια ἔχει στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὴν αἴσθησιν, διότι ἡ πρώτη ὀρίζει ἀκριβῶς τὴν δευτέραν, γίνεται μορφὴ διακαθοριστικὴ τῆς δευτέρας, ἐνῶ ἡ αἴσθησις εἶναι ἡ ὕλη τῆς διανοίας. Ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ νοῦ, δηλαδὴ χωρίζεται ἀπὸ τὴν διάνοιαν. Ἡ «διάνοια», ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ Πλάτων, δημιουργεῖ καὶ τὸν χρόνον, ἐν μέρει δὲ καὶ αὐτὸν τὸν χῶρον. Καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος εἶναι χωρὶς τὴν διάνοιαν ἀκατανόητα. Ὁ ἀριθμὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι στοιχεῖον διανοητικόν, προσδιορίζει καὶ τὸν χρόνον καὶ τὸν χῶρον καὶ οὕτω πως γεν-

νάται ἡ ἀστρονομία ὡς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι αἱ ὁποῖαι ἐξετάζουν ποσότητας.

Ὁ Πλάτων ἔχει, ἐκτὸς τῆς «διανοίας», καὶ ἕνα ἄλλον ὅρον, ὃ ὁποῖος ἔχει παρανοηθῆ καὶ ὃ ὁποῖος ἔχει σπουδαιοτάτην σημασίαν· εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «μεταξὺ». Ἡ «διάνοια» καὶ τὸ «μεταξὺ» εἶναι ἔννοιαι σχεδὸν ταυτόσημοι εἰς τὸν Πλάτωνα, ἂν καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «μεταξὺ» ἔχει κάπως εὐρυτέραν ἔκτασιν, διότι, ἐνῶ διάνοια εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημῶν, ἐκτὸς τῆς διαλεκτικῆς τῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμης, τὸ «μεταξὺ» εἶναι τὸ καλλιεργημένον σύνολον τὸ εὕρισκόμενον μεταξὺ καθαρᾶς ἰδέας καὶ καθαρᾶς ὕλης, μεταξὺ ἀδιακρίτου ἰδέας καὶ ἀκαλλιεργήτου ὕλης· τὸ «μεταξὺ» δηλαδὴ περιλαμβάνει, ὡς ἔννοια, τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημῶν, τὴν ἠθικὴν πράξιν, τὴν τέχνην καὶ αὐτὸν τὸν μῦθον, διότι καὶ ὁ μῦθος εἶναι σχέσις μιᾶς μορφῆς καὶ μιᾶς ὕλης.

Ἡ ἔννοια τοῦ «μεταξὺ» εἰς τὸν Πλάτωνα εἶναι σχεδὸν ἡ ἔννοια τῆς Kultur, διότι καὶ ἡ Kultur (καλλιέργεια) εὕρισκεται μεταξὺ καθαρᾶς ἰδέας καὶ ἀκαλλιεργήτου ὕλης. Τὸ «μεταξὺ» δὲ αὐτὸ ὁ Πλάτων εἰς μὲν τὸ «Συμπόσιον» τὸ ὀνομάζει καὶ «ποίησιν», δηλαδὴ δημιουργίαν γενικῶς, εἰς δὲ τὸν «Φίληβον» τὸ ἀποκαλεῖ καὶ «γένεσιν εἰς οὐσίαν». Ἡ «γένεσις εἰς οὐσίαν» εἶναι ἡ γένεσις μορφῆς, καὶ ἡ δημιουργία λόγου ἐπιστημονικοῦ, ἠθικοῦ, καλλιτεχνικοῦ. Τὸ ἴδιον δὲ πράγμα ὀνομάζει ὁ Πλάτων εἰς τὴν μυθολογικὴν του γλῶσσαν «ἀνάμνησιν». Κατὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀληθοῦς ἡ ψυχὴ προσλαμβάνει μορφήν καὶ χαρακτῆρα, ἄρα προσδιορίζεται καὶ καλλιεργεῖται.

Εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἐξετάζω εἰδικώτερον τὴν φύσιν τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ὀρισμένου ἢ τοῦ μικτοῦ· καὶ καθορίζω τοῦτο ὡς τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως. Ἡ γνῶσις δηλαδὴ ἔχει ὡς περιεχόμενον τῆς πάντοτε κάτι ὀρισμένον, πάντοτε ὄν τι μικτὸν ἀπὸ μορφῆς καὶ ἀπὸ ὕλης. Κατόπιν προχωρῶ εἰς τὸ δύσκολον πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, συζητῶ δὲ καὶ ἐρμηνεύω αὐτὴν στηριζόμενος κυρίως εἰς τὸν «Σοφιστὴν» τοῦ Πλάτωνος. Τὸ μὴ ὄν εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῆ χωρὶς τὸ ὄν· γενικῶς δὲ κανένα λογικὸν γένος, ἢ, ὅπως λέγομεν σήμερον, καμμία λογικὴ κατηγορία, καμμία λογικὴ μορφή δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῆ, νὰ γίνῃ ἀντικείμενον γνώσεως, χωρὶς νὰ σχετισθῆ πρὸς μίαν ἄλλην. Τὴν σχέσιν δὲ αὐτὴν τῶν λογικῶν γενῶν πρὸς ἀλληλα ὀνομάζει ὁ Πλάτων «κοινωνίαν τῶν γενῶν». Ἡ κοινωνία τῶν γενῶν εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ λόγου καὶ ἡ αἰτία τῆς προόδου,

της αναπτύξεως του λόγου. Ὁ λόγος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μία «ὁμολογία», μία «ὁμοφωνία» δύο ἀρχικῶς ἀντικειμένων καὶ ἀντιτιθεμένων στοιχείων ἢ ἀρχῶν. Ἐκ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἢ εἶναι καὶ αἱ δύο λογικαί, ὅπως εἶναι τὰ λογικὰ γένη, ἢ εἶναι ἢ μία λογικὴ, ἢ μορφή καὶ ἢ ἄλλη ἄλογος, ἢ ὕλη. Σχετίζονται δὲ ὑπὸ τῆς ψυχῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἔργον εἶναι νὰ σχετίξῃ τὰ διαμαχόμενα καὶ νὰ φέρῃ εἰς ἀρμονίαν τὰ διίστάμενα. Οὕτως γεννᾶται εἰς τὴν ψυχὴν τὸ «ὁμόλογον ὄν», τὸ «ἠορισμένον ὄν», τὸ ὁποῖον εἶναι εἴτε ἀληθές, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε ἠραῖον, εἴτε μῦθος.

Εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον συνεχίζω τὴν ἐρμηνείαν τῆς οὐσίας τοῦ λόγου καὶ ἐξετάζω τὰ στοιχεῖα τοῦ λόγου κατὰ τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν σχέσιν. Τὸ ἐν θέτει τὸ ἄλλο, ἢ αἰσθησις δὲν τίθεται χωρὶς τὴν διάνοιαν καὶ ἢ διάνοια δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὴν αἰσθησιν, ἢ μορφή θέτει τὴν ὕλην καὶ ἢ ὕλη θέτει τὴν μορφήν. Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ συζητοῦνται καὶ αἱ σχέσεις μεταξὺ λογικοῦ καὶ ὑπερλογικοῦ. Τὸ ὑπερλογικόν, τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται εἰς τὸν Πλάτωνα πάντοτε μυθολογικῶς, ἀπιδεῖ οἷον ὅποτε λογικὸν προσδιορισμόν, ὁ δὲ λόγος, τὸ λογικὸν στοιχεῖον, ἀφανίζεται ὅταν προσπαθῇ νὰ καθορίσῃ τὸ ὑπερλογικόν. Ὡς παραδείγματα δὲ αὐτῆς τῆς σχέσεως θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσουν ὅλα τὰ δογματικὰ συγγράμματα τῶν θρησκειῶν.

Εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον, διὰ νὰ διευκολύνω τὴν μετάβασιν τοῦ ἀναγνώστου ἀπὸ τὴν λογικὴν εἰς τὴν ἠθικὴν, ἀπὸ τὸ ὀριστικὸν ὄν τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου εἰς τὸ ὀριστικὸν ὄν τοῦ ἠθικοῦ λόγου, ἐξετάζω συντόμως τὴν φαινομενολογίαν τοῦ Πρωταγόρου καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν συνδεδεμένην ψυχολογίαν τῆς σοφιστικῆς. Τὰ αἰσθητήματα καὶ γενικῶς ὅλα αἱ ἐνεργεῖαι τῆς ψυχικῆς ζωῆς, πρὶν ἢ διαμορφωθῶν λογικῶς, ἠθικῶς καὶ καλλιτεχνικῶς, ἔχουν ἐπίσης κάποιον χαρακτήρα, κάποιαν ἠορισμένην μορφήν, ἢ ὁποία εἶναι βεβαίως εἰς κάθε άτομον διάφορος. Αὐτὸ εἶναι τὸ θετικὸν μέρος τῆς σοφιστικῆς, τὸ ἀρνητικὸν εἶναι ὅτ' ἔμειναν εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν διαμόρφωσιν, τὴν ἀτομικὴν, εἰς τὰς πρώτας ἐνεργείας τῆς ψυχικῆς ζωῆς, καὶ ἐπ' αὐτῶν στηριζομένη ἀνέτρεψε τὰς συνθέτους μορφάς, τὰ σύνθετα δημιουργήματα τῆς ψυχικῆς ζωῆς, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν τέχνην.

Εἰς τὸ πέμπτον κεφάλαιον ἀναπτύσσω πῶς ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον ὀδηγούμεθα εἰς τὸν ἠθικὸν καὶ πῶς τὸ ἓνα θέμα θέτει τὸ ἄλλο, καὶ προχωρῶ εἰς τὸν καθορισμόν τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς. Τοῦτο δὲ πράττω στηριζόμενος κυρίως ἐπὶ τῆς «Πολιτείας» τοῦ

Πλάτωνος, τὴν ὁποίαν ἐρμηνεύω ὡς τὴν μέθοδον ἐκείνην ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντιπαραθέτων τὴν θεωρίαν τῆς σοφιστικῆς περὶ πολιτείας πρὸς τὴν πολιτειολογίαν τοῦ Πλάτωνος ὀρίζω τὴν πολιτείαν ὡς «μεταξὺ» καὶ ἐρμηνεύω ταύτην ὡς καλλιέργειαν τῆς ψυχῆς, κοινωνικὴν καὶ ἀτομικὴν. Εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτὴν ὁ ἀνώτατος ὁδηγὸς εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ· πρὸς αὐτὴν θέον νὰ φέρεται ἢ ἡ κοινωνικὴ, πολιτικὴ, καὶ ἐπιστημονικὴ ζωὴ, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μία «γένεσις εἰς οὐσίαν», γένεσις μορφῶν καὶ χαρακτῆρων, δημιουργία ἀξιῶν, ὅπως λέγομεν σήμερον. Ἦταν ἐννοήσῃ κανεὶς τὴν πολιτείαν ὡς καλλιέργειαν, ὡς τάσιν ἀπὸ τὸ ἄμορφον καὶ ἀόριστον πρὸς τὸ μορφωμένον καὶ τὸ ὀριστικόν, ἀμέσως βλέπει τὴν δυνατότητα γονιμότητος εἰς τὴν μέθοδον τὴν ὁποίαν ἀκολουθῶ εἰς τὴν πραγματείαν μου. Εἰς τὴν πολιτείαν καταφαίνεται κυρίως ἡ δημιουργικὴ σχέσις ἢ ὁποῖα ὑφίσταται μεταξὺ «πέρας καὶ ἀπειρου» μεταξὺ ὀρισμένου καὶ ἀόριστου, μεταξὺ μορφῆς καὶ ὕλης. Κατόπιν προχωρῶν ἐξετάζω τὴν σχέσιν, ἢ ὁποῖα διέπει τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἐπιδιώκουν τὸ πέρας ἀπειρίας τινός, τὸν ὀρισμὸν κάποιου ἀμόρφου ὕλης, ἢ ὁποῖα εἶναι πάντοτε στοιχεῖον τῆς ψυχῆς, διότι ἡ ψυχὴ εἶναι κυρίως ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πρέπει νὰ μορφωθῇ. Τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας, τὸ ὅποιον εἶναι τόσον ζωτικόν εἰς τὸν Πλάτωνα, ἐξετάζεται ὑπ' ἐμοῦ ἐν σχέσει μὲ τὰς ἐννοίας τῆς μορφῆς καὶ τῆς ὕλης. Ἡ παιδεία ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὰ ψυχικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἀρμονικὴν ζωὴν ἀναμεταξύ των. Ἐχει σκοπὸν νὰ θέσῃ νόμους εἰς τὴν ἀπλαστον ψυχὴν ἢ ὁποῖα εἶναι συνάμα καὶ ἄνομος. Ἡ ἀρμονικὴ καὶ ἀναλογικὴ σχέσις τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικόν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διακρίνει τὴν προσωπικότητα. Ἐπειτα ἐκθέτω τὰς ἀρχὰς τῆς φιλοσοφίας τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δικαίου καὶ ἀποκρούω τὰς θεωρίας περὶ πλατωνικῆς «οὐτοπίας». Ἡ ἐννοία τῆς «οὐτοπίας» δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν εἰς τὴν «Πολιτείαν» τοῦ Πλάτωνος, διότι ὁ Πλάτων δηλώνει ρητῶς, ὅτι ἡ πολιτεία του εἶναι λογικὸν κατασκευάσμα τὸ ὅποιον ἐπέχει θέσιν παραδείγματος τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ἐνῶ «οὐτοπία» εἶναι κάτι πραγματικῶς φανταστικόν.

Εἰς τὸ ἕκτον κεφάλαιον μὲ ἀπασχολεῖ ἰδιαιτέρως τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς, τοῦ ὁποίου αἱ γενικαὶ γραμμαὶ ἐθίγησαν εἰς τὸ πρῶτον καὶ τὸ πέμπτον κεφάλαιον. Διερμηνεύων τὸ πνεῦμα τοῦ πλατωνικοῦ γράμματος ὀρίζω τὴν ψυχὴν ὡς τὴν ἀρχὴν ἐκείνην, ἢ ὁποῖα ἔχει τὴν δύναμιν νὰ πε-

ραίνη, νά μορφώνη και νά καθορίζη τὰ ὄντα. Ψυχὴ εἶναι ἡ συνθετικὴ αἰτία και τῆς θεωρητικῆς και τῆς πρακτικῆς και τῆς ποιητικῆς και τῆς μυθολογικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγώ. Τὸ σύστημα τῆς ἐπιστήμης, τὸ σύστημα τῆς πολιτείας, ἡ χορεία τῶν καλῶν τεχνῶν και ἡ σειρά τῶν μυθολογημάτων, ὅλα αὐτὰ εἶναι ὀρισμοὶ τῆς ψυχῆς, εἶναι συνθέσεις αἱ ὁποῖαι ὀφείλουσι τὸ εἶναι τους εἰς τὴν δύναμιν τὴν ἔχει ἡ ψυχὴ νά ὀρίσῃ, νά καθορίσῃ και νά διαμορφώνη τὴν ὕλην, ἡ ὁποῖα εἴτε ὑπάρχει εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ψυχὴν, εἴτε προσφέρεται εἰς αὐτὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ἀκολουθῶν δὲ κυρίως τὴν «Πολιτείαν» και τὸν «Φαῖδωνα» και ἐρμηνεύων τὸ πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου διακρίνω δύο «κατευθύνσεις» πρὸς τὰς ὁποίας λειτουργεῖ και ὄρεται ἡ ψυχὴ, τὴν «βιολογικὴν» και τὴν «ἀξιολογικὴν». Ἀξιολογικὴν μέθοδον τῆς ψυχῆς ὀνομάζω τὴν κίνησιν ἐκείνην τῆς ψυχῆς τὴν ὁποῖαν ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει ὡς «γένεσιν εἰς οὐσίαν» και ἣτις ὀδηγεῖ εἰς τὸν λόγον, εἰς τὸ ἀγαθὸν και εἰς τὸ ὡραῖον. Κατὰ τὴν κίνησιν αὐτὴν ἡ ψυχὴ διακαθορίζεται και διέπεται ὑπὸ τῶν κατηγοριῶν ἢ τῶν καθαρῶν μορφῶν τοῦ ὄντος, τοῦ δέοντος και τοῦ ὡραίου και ὅσον προχωρεῖ εἰς τὸ ἔργον αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι πάντοτε μία διάκρισις τῶν γενικῶν μορφῶν εἰς εἰδικάς, τόσον εὐκολύνεται εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς, ὅστις εἶναι ἡ αὐτοθεωρία και ἡ ἀπ' αὐτῆς πηγάζουσα εὐδαιμονία ὅπως ἐννοεῖται αὕτη ὑπὸ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος και ὅπως ἐκφράζεται κυρίως ὑπὸ τῆς κλασσικῆς ἀρχαίας τέχνης. Διότι τῷ ὄντι ἡ αὐτοθεωρία και ἡ εὐδαιμονία τῆς ψυχῆς ἐκφράζεται ἀπολύτως μὲ τὴν ἡρεμίαν και τὴν γαλήνην, τὴν διαχυνομένην ἐπάνω εἰς τὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς γλυπτικῆς τῶν ἀρχαίων.

Ἡ βιολογικὴ τάσις τῆς ψυχῆς, ἣτις εἶναι πάντοτε τὸ χρονικὸν ὑπόβαθρον και τῆς ἀξιολογικῆς κινήσεως, γίνεται, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ὕλη αὐτῆς. Τὰ φανταστικά κατασκευάσματα, οἱ πόθοι, αἱ ὀρμαί, τὰ εἰδῶλα και οἱ ἔρωτες οἱ ὁποῖοι γεμίζουν τὴν ψυχὴν ὅταν λειτουργῇ και ἐνεργῇ μόνον «βιολογικῶς» και οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκαθόριστοι ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς μὲ τὴν συνεχῆ μὀρφωσιν τῆς ψυχῆς μεταβάλλονται, μετουσιῶνται, μεταστοιχειῶνται εἰς ὀρισμένας σκέψεις, εἰς ὀρισμένους πόθους πρὸς τὸ ὡραῖον και γίνονται ἔρωτες τοῦ ἀγαθοῦ και τῆς γνώσεως. Βεβαίως ποτὲ δὲν ἀφομοιώνει ἡ ἀξιολογικὴ τάσις τὴν βιολογικὴν τάσιν, οὔτε και εἶναι δυνατόν, ἀλλ' οὔτε και πρέπει, διότι ἡ τελεία ἀφομοίωσις θὰ ἐσήμαινε τὸν θάνατον τῆς ψυχικῆς

ζωής. Ἡ ψυχικὴ ζωὴ ὑφίσταται μόνον διότι μέσα εἰς τὴν ψυχὴν ὑπάρχουν δύο ἀντιμαχόμενα στοιχεῖα, ἓν τὸ ὅποιον μορφώνεται, ἡ ὕλη, καὶ ἓν τὸ ὅποιον μορφώνει, ἡ μορφή, τὸ καθοριζόμενον καὶ τὸ καθορίζον ἢ εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ Πλάτωνος ἡ ψυχικὴ ζωὴ ὑπάρχει μόνον διότι ἡ ψυχὴ συνίσταται ἀπὸ πέρας καὶ ἀπὸ ἄπειρον. Τὸ ἄπειρον τὸ συνταυτίζω πρὸς τὸ ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, διότι ὅπως τὸ ἄπειρον, οὕτω πῶς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν εἶναι ἀκαθόριστον καὶ κινεῖται συνεχῶς καὶ χωρὶς ἀρχάς. Ἐπειτα προχωρῶν ἐξετάζω τὸν χαρακτήρα τῆς φιλοσοφικῆς ψυχῆς, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ γνῶσις καὶ ἡ διὰ τῆς γνώσεως ἐπιτυγχανομένη περιφρόνησις τοῦ θανάτου. Ὁ φιλόσοφος, αὕτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτους εἰς τὸν «Φαίδωνα», πρέπει νὰ μάθῃ ν' ἀποθνήσκῃ, ἡ μάθησις δὲ αὕτη ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν φρόνησιν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὸν καθαρὸν ἔρωτα τῆς ἰδέας καὶ τῆς μορφῆς.

Προχωρῶν ἔπειτα καὶ εἰς εἰδικωτέραν ἐρμηνείαν τῆς ψυχῆς θέτω καὶ ἀναλύω τὴν ψυχὴν ὡς τὴν ἀρχὴν ἐκείνην ἢ ὁποία διέπει τὸν κόσμον, ὅχι ὅμως ὡς συνειδητὴ τις ὑπαρξίς, ἀλλ' ὡς νόμος ἢ καὶ ὡς δυνατότης τοῦ νόμου τοῦ κόσμου. Οὕτω πῶς ἐννοῶ καὶ τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν περὶ τῆς «ψυχῆς τοῦ κόσμου». Ὁ κόσμος ἔχει ψυχὴν, διότι ἔχει νόμον, ἢ διότι ἔχει τὴν δυνατότητα νόμων. Ὁ νόμος τοῦ κόσμου εἶναι, ὅπως καὶ ὁ νόμος ὁ πολιτειακός, σύνθεσις μορφῆς καὶ ὕλης, ὀριστικοῦ καὶ ἀορίστου. Ὅπως ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ ἔχει τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα, καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν ἁρμονίαν τῆς μόνον ὅταν συμφιλιώνωνται διὰ τῆς παιδείας τὰ δύο αὐτὰ ἀντιμαχόμενα στοιχεῖα, οὕτω πῶς καὶ «ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου» εἶναι κράμα πέρατος καὶ ἀπείρου, σύνθεσις μορφῆς καὶ ὕλης, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι καὶ **συνειδητὴ ὑπαρξίς**, ὅπως εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ συνειδητὸν αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ὑπεροχὴ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου· δι' αὐτὸ ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὡς κάτι θεῖον.

Εἰς τὸ ἑβδόμῳ κεφάλαιον ἐρμηνεύω, ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐννοιαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐννοιαν τοῦ ἔρωτος. Τὸν ἔρωτα τὸν χαρακτηρίζω ὡς τὸν πόθον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ πέρας, πρὸς τὴν μορφήν, πρὸς τὸ ὀριστικὸν καὶ τὸ μορφωμένον, ὡς τὴν τάσιν τῆς ἀμόρφου ψυχῆς πρὸς τὴν μορφήν. Ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι ὁ ἔρως δὲν εἶναι οὔτε θεός, οὔτε ἀνθρώπος, οὔτε ἀθάνατος, οὔτε θνητός, ἀλλὰ κεῖται μεταξὺ ἀθανάτου καὶ θνητοῦ. Τὴν συστηματικὴν θέσιν τοῦ ἔρωτος

εις τὸ σύνολον τῶν πλατωνικῶν διανοημάτων καθορίζω διὰ τοῦ συνδέσμου «καί» καὶ υποδηλώνω δι' αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἔρωσ εἶναι ὁ συνδετικὸς ἐκεῖνος δαίμων τῶν δύο κόσμων, τοῦ ἀθανάτου καὶ τοῦ θνητοῦ.

Εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς πραγματείας μου, ὅπου συνοψίζονται ὅλα τὰ ἀναπτυχθέντα πρόβλήματα, συζητῶ τὴν σχέσιν μεταξὺ ιδέας καὶ φύσεως, μεταξὺ νοουμένων καὶ φαινομένων. Τὰ νοούμενα εἶναι πάντοτε τὰ παραδείγματα τῶν φαινομένων, τὰ δὲ φαινόμενα ἀνάγονται μετὰ τὴν διάνοιαν εἰς τὰ νοούμενα. Τὰ νοούμενα εἶναι καθαραὶ σχέσεις, ἐνῶ τὰ φαινόμενα εἶναι καθαραὶ ἐνέργειαι. Ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη ἔχει ἀνάγκην καὶ τῶν δύο, καὶ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ φαινομένου. Ὁ νοῦς δίδει εἰς τὴν ἐπιστήμην τὰς μορφάς, τὸ δὲ φαινόμενον τὴν ὕλην. Ὁ νοῦς ὅμως ὑφίσταται ὡς ἀρχὴ δυνάμει τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖόν εἶναι ἡ ὑψίστη ἰδέα, καὶ διὰ τῆς ὁποίας φωτίζονται, οὕτως εἶπεν, τὰ πάντα, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ποτέ τῆς αὐτῆς οὐσίας πρὸς αὐτήν. Τὰ φαινόμενα εἶναι δημιουργήματα τῆς ψυχῆς, διότι εἶναι χρονικά, ὁ δὲ χρόνος γεννᾶται ὑπὸ τῆς ψυχῆς. Ψυχὴ καὶ χρόνος τίθενται συνάμα.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συμπτύσσω τὰ κατὰ τὴν ροήν τοῦ λόγου ἀναπτυχθέντα στοιχεῖα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας μεταχειριζόμενος μάλιστα εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τῆς πραγματείας μου καὶ γλῶσσαν περισσότερον ἐλευθέραν ἀπὸ τὰ προηγούμενα κεφάλαια, ὅπου ἐφρόντισα, ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν, νὰ διατηρήσω τὴν πλατωνικὴν ὁρολογίαν, χωρὶς ὅμως νὰ μείνω ποτέ πιστὸς εἰς τὸ πλατωνικὸν γράμμα, τὸ ὁποῖον πάντοτε διέσπασα μετὰ τὴν πρόθεσιν νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ νόημα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Ἄλλ' ὥς ἔλθωμεν εἰς τὰ κείμενα καὶ τὰ ἀντικείμενα. Ἐπειδὴ εἰς τὴν εἰσηγητικὴν ἐκθεσιν διατυποῦται κατ' ἐμοῦ ἡ κατηγορία, ὅτι δὲν ὑπέθεσα ὡς θεμέλιον λίθον τῆς ἐπιστημονικῆς μου ἐργασίας καὶ τῆς φιλοσοφικῆς μου ἐνεργείας τὰ κείμενα, ὥς ἐξετασθούν καὶ τὰ κείμενα διὰ νὰ ἰδῆ ὁ ἀναγνώστης ποῖα εἶναι τὰ κείμενα καὶ ποῖα τὰ ἀντικείμενα.

Ἡ ἀπορριπτικὴ ἐκθεσις μετὰ κατηγορεῖ, ὅτι ἀποδίδω εἰς τὸν Πλάτωνα «ἀλλότρια ἐκεῖνου διανοήματα», ὅτι ἀναφέρω εἰς τὸν Πλάτωνα «πρόβλημα κρίσεως καὶ λόγου». Ὡστε ὁ Πλάτων ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου, ὁ φιλόσοφος

τοῦ μαθηματικοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς κρίσεως δὲν γνωρίζει τί εἶναι λόγος καὶ κρίσις! Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη τῶν συνταξάντων τὴν ἀπορητικὴν ἐκθεσιν. Τότε διακί ἀνάγει ὁ Πλάτων ἑλθὼν τὴν ἐπιστημονικὴν ἐνέργειαν εἰς τὸν λόγον καὶ λέγει ρητῶς, ὅτι κατέφυγεν εἰς τοὺς λόγους διὰ τὴν ἀγνωρίστην τὴν ἀλήθειαν τῶν ὄντων· «εἰς τοὺς λόγους καταφυγόντα ἐν ἐκείνοις σκοπεῖν τῶν ὄντων τὴν ἀλήθειαν» (Φαῖδ. 99 B) καὶ «τὸν ἐν τοῖς λόγοις σκοπούμενον τὰ ὄντα» (Φαῖδ. 100 A). Διότι τότε ὁ Πλάτων ἀντιδιαστέλλει σαφῶς τὸν λόγον ἀπὸ τὸν μῦθον καὶ λέγει, ὅτι τοῦ μὲν φιλοσόφου τὸ ἔργον εἶναι νὰ ἐργάζεται μετὰ τὸν λόγον καὶ νὰ δίδῃ λόγον καὶ νὰ δέχεται λόγον· «διαλέγεσθαι οἷός τ' εἶναι καὶ ἐπίστασθαι λόγον τε δοῦναι καὶ δέξασθαι» (Πρωτ. 339 C), τοῦ δὲ ποιητοῦ τὸ νὰ πλάττῃ μύθους· «ὅτι τὸν ποιητὴν δέον εἶπερ μᾶλλον ποιητὴς εἶναι, ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους.» (Φαῖδ. 61 B). Τότε διακί ὁ Πλάτων λέγει ρητῶς, ὅτι προκειμένου περὶ τῶν ἰδεῶν αὐταὶ ἐννοοῦνται μόνον διὰ τοῦ λόγου· «τὰ γὰρ ἀσώματα, κάλλιστα ὄντα καὶ μέγιστα, λόγῳ μόνῳ, ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ σαφῶς δεικνύονται» (Πολιτικ. 286 A). Ὅστε ἀγνοεῖ ὁ Πλάτων τὸ πρόβλημα τοῦ λόγου, ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ ὅποιος ζητεῖ «τὸν λόγον τοῦ δικαίου» (Πολ. I, 343 A), τὸν «λόγον τῆς οὐσίας», (Νόμ. X, 895 Δ), καὶ διὰ τὴν παύσω νὰ ἀναφέρω τὴν ἀμέτρητον πληθύν τῶν σχετικῶν χωρίων παρὰ Πλάτωνι ἐρωτῶ· ἀγνοεῖ ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος τοῦ λόγου, τὸ πρόβλημα τοῦ λόγου, ὅταν ὁ ἴδιος συνταυτίζει τὴν οὐσίαν πρὸς τὸν λόγον καὶ λέγει (Φαῖδρ. 245 E) «Ψυχῆς οὐσίαν τε καὶ λόγον τοῦτον αὐτὸν τις λέγων οὐκ αἰσχυνεῖται»; Καὶ ὅταν ὁ ἴδιος λέγει περὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων, ὅτι ἡμεῖς δίδομεν περὶ αὐτῆς λόγον, περὶ τοῦ εἶναι αὐτῆς, «κλήτῃ ἢ οὐσία, ἧς δίδομεν λόγον»; (Φαῖδ. 78 Δ)

Καὶ πῶς ἀγνοεῖ ὁ Πλάτων τὸ πρόβλημα τῆς κρίσεως ὅταν ὁ ἴδιος ὁμιλεῖ περὶ «ἀληθείας τῆς κρίσεως», (Νόμ. II, 663) καὶ ὅταν ὁ ἴδιος λέγει περὶ τοῦ λόγου εἰς τὸν «Φαῖδωνα», ὅπου συζητεῖ τὸ κύρος τῆς ἐπιστημονικῆς κρίσεως, ὅτι δέχεται τὸν λόγον ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἠθελε κρίνῃ ὡς ἰσχυρότερον· «ὄν ἂν κρίνω ἑρρωμενέστερον εἶναι (λόγον)» (Φαῖδ. 100 A.); Οἱ συντάξαντες τὴν εἰσηγητικὴν ἐκθεσιν ἢ δὲν ἐπίστευσαν ὅτι θὰ προβῇ ὁ κριθεὶς εἰς ἀντίκρουσιν ἢ ἐλησμόνησαν ὅτι ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Θεαίητον», ὅπου καθορίζει τὸ ἔργον τοῦ φιλοσόφου, λέγει ὅτι τοῦτο συνίσταται εἰς τὸ «κρίνειν τὸ ἀληθές τε καὶ μῆ», (Θεαίτ. 150 B). Ἐπίσης διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν κριτῶν

E. ΣΑΥΚΗΣ Κ. Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

μου, ότι ο Πλάτων εις τόν «Θεαίτητον» (186A—B.) όμιλει περί τής έπιστημονικής κρίσεως και μεταχειρίζεται τούς όρους «κρίνειν» «αναλογίζεσθαι», «συλλογισμός» και (189-190) «διάνοια» και «λόγος». Επίσης άγνοούν οι κ.κ. κρίται ότι ο Πλάτων εις τόν «Σοφιστήν», όπου θέτει ευρύτατα τό πρόβλημα τής κρίσεως, τήν όποιαν όνομάζει και «σύνθεσιν» ή «συμπλοκήν», λέγει ρητώς, ότι λόγος και διάνοια είναι ταυτά και ότι «ό έντός τής ψυχής προς αὐτήν διάλογος άνευ φωνής γιγνόμενος τοῦτ' αὐτό ήμιν έπωνομάσθη διάνοια». Τι είναι λοιπόν ό έντός τής ψυχής γενόμενος αυτοδιάλογος και άνευ γραμματικῆς μορφῆς έννοούμενος (άνευ φωνής) άν δέν είναι κρίσις; Μόνον οι φίλοι τών τύπων και οι πάσχοντες από πνευματικήν άκινησίαν είναι δυνατόν νά έχουν αντίθετον γνώμη. Και δέν γνωρίζει τό πρόβλημα τοῦ λόγου ό Πλάτων, ό όποιος λέγει, ότι άν στερηθώμεν τοῦ λόγου θά στερηθώμεν τοῦ μεγίστου αγαθοῦ, τής φιλοσοφίας, «τούτου (τοῦ λόγου) γάρ στερηθέντες, φιλοσοφίας άν στερηθώμεν» (Σοφ. 260 A);

Πώς είναι δυνατόν νά ισχυρισθῆ κανείς, ότι ό Πλάτων δέν γνωρίζει τό πρόβλημα τοῦ λόγου και τής κρίσεως, αφού ό Πλάτων εις τόν «Σοφιστήν» αναπτύσσει διά μακρῶν τήν οὐσίαν τοῦ λόγου και τής κρίσεως; Ό Πλάτων εις τόν «Σοφιστήν» (262) αναπτύσσει τήν έννοιαν τής κρίσεως και τοῦ λόγου λέγει: «έξ όνομάτων μέν μόνον συνεχῶς λεγομένων οὐκ' έστι ποτέ λόγος, οὐδ' αὖ ρημάτων χωρίς όνομάτων λεχθέντων». "Ωστε ό Πλάτων όχι μόνον γνωρίζει τό πρόβλημα τής κρίσεως, αλλά όμιλει και περί τών γλωσσικῶν όργάνων τής κρίσεως, τοῦ όνόματος και τοῦ ρήματος. Ό λόγος, ή κρίσις, γεννάται κατά τόν Πλάτωνα όταν «κεράση (μίξη) τις τοῖς όνόμασι τά ρήματα, τότε δέ ήρμοσέ τε και λόγος έγένετο εὐθύς ή πρώτη συμπλοκή, σχεδόν τών λόγων ό πρώτος και μικρότατος». "Όταν εἶπη κανείς «ό άνθρωπος μανθάνει» τότε κάμνει κρίσιν, τότε έκτελεῖ λόγον. Μόνον δέ διά τής κρίσεως, τοῦ λόγου, «δηλοῖ περί τών όντων και γιγνομένων ή γεγονότων ή μελλόντων» και όχι μόνον όνομάζει: «αλλά και περαίνει τι». «Και οὐκ όνομάζει μόνον, αλλά τι περαίνει, συμπλέκων τά ρήματα τοῖς όνόμασι». "Ωστε ό λόγος περαίνει, όρίζει τά όντα: αὐτή είναι ή άπερίφραστος γνώμη τοῦ Πλάτωνος. (πρβ. Σοφ, 262, D.). Ό Πλάτων χωρίζει τό όνομα από τόν λόγον, λέγων «οὐ μόνον τοῦνομα, αλλά και τόν λόγον εἰλήφασμεν» (Σοφιστ, 221 B).

Εἰς τήν σελίδα 26 τοῦ βιβλίου μου γράφω, ότι «ή ανάμνησις είναι

ή μυθική έκφρασις ἀντί τοῦ καθαρῶς λογικοῦ ὄρου «γένεσις εἰς οὐσίαν» καί ἀντί τῆς καθαρᾶς ἐννοίας «καλλιέργεια», ἡ ὁποία εἰς τὸν Πλάτωνα ὀνομάζεται *ποίησις* (Συμπ. 205, C.). Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου (ὅταν δὲ γίνεται λόγος ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καί τῇ τέχνῃ περί δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐννοεῖται ἡ μορφή αὐτοῦ ἢ προσδιοσμένη εἰς αὐτὸν δι' ἐπιστημονικῶν μεθόδων καί καλλιτεχνικῶν ἀρχῶν) εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τοῦ πέρατος (τοῦ ὀρισμοῦ, τῆς διαμορφώσεως), τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ δημιουργίαν ἀξιῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν *καλλιέργειαν* καί τὴν *ποίησιν*. Πρέπει δὲ ἡ δημιουργία αὕτη νὰ εἶναι δημιουργία ἀξιῶν, διότι τὸ εἶδος καί ἡ οὐσία (τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ αἷτια τῆς καλλιτεχνικῆς καί τῆς ἐπιστημονικῆς διαμορφώσεως τοῦ κόσμου), θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος πάντοτε ὡς τὸ *μέγιστον* καί *κάλλιστον*. (Πολ. 285 A, 286 B).

Οἱ συντάξαντες τὴν ἀπορριπτικὴν ἐκθεσιν μὲ κατακρίνουν διότι ἐρμηνεύω τὴν ἐννοίαν τῆς ποιήσεως ὡς δημιουργίαν ἀξιῶν. Ὁ Πλάτων ὅταν λέγῃ «ποίησιν», καθὼς ἀναπτύσσει εἰς τὸ «Συμπόσιον», ἐννοεῖ ὅλην τὴν καλλιέργειαν καί ὅλην τὴν δημιουργίαν τὴν ὁποῖαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀντικείμενον τῆς δράσεώς του. Ὁ Πλάτων μάλιστα εἰς τὸ «Συμπόσιον» λέγει, ὅτι καταχρηστικῶς ὀνομάζομεν μόνον τὰ «ἔργα» τῶν λογοτεχνῶν «ποίησιν», διότι ποιήσις εἶναι γενικῶς ἡ δημιουργία ὄντος *τινός*. «Οἶσθα, ὅτι ποιήσις ἐστὶ τι πολὺ, ἡ γὰρ τοι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν ἰόντι ὅτι ποῦν αἷτια πᾶσα ἐστὶ ποιήσις, ὥστε καί αἱ ὑπὸ πάσαις ταῖς τέχναις ἐργασίαι ποιήσεις εἰσί· καί οἱ τούτων δημιουργοὶ πάντες ποιηταί» (Συμπ. 205 B-C). Ὡστε ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων ἐρμηνεύει τὴν «γένεσιν εἰς οὐσίαν», τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν δημιουργίαν, ὡς «ποίησιν». Ἐπειδὴ δὲ ἡ ποιήσις γίνεται πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει μορφῶν, εἰδῶν, ἰδεῶν, αἱ ὁποῖα εἶναι διὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν ἀξίαι, διὰ τοῦτο κατὰ τί παρερμηνεύω τὸν Πλάτωνα ὅταν λέγω, ὅτι ἡ δημιουργία εἶναι καί δι' αὐτὸν δημιουργία ἀξιῶν; Ἡ μήπως σκανδαλίζει τοὺς συντάξαντας τὴν ἀπορριπτικὴν ἐκθεσιν ἡ λέξις «ἀξία»; Μὰ πρὸς Θεοῦ, τί εἶναι «ἀξία»: Δὲν εἶναι κάτι ὑπερῶν τῆς ὕλης; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἡ ἰδέα τῆς πολιτείας μία ἀξία; Ἐνδιαφερόμεθα ἢ ὄχι διὰ τὴν πραγματοποίησίν της; Ὁ Πλάτων δημιουργεῖ τῷ «λόγῳ» τὸν τύπον τῆς πολιτείας, τὸν κόσμον τῆς πολιτείας. Εἶναι τοῦτο ἀξία, εἶναι «ἀξιον λόγου», ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, ἢ εἶναι ἀνάξιον λόγου; Ὁ πολιτειακὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖται διὰ τῆς ψυχῆς, ὁ ψυχι-

κός κόσμος, ό όποιος δημιουργείται διά τών ιδεών, ό καλλιτεχνικός κόσμος, ό όποιος δημιουργείται διά τών μορφών, όλοι αύτοι οί κόσμοι, είναι ή δέν είναι κόσμοι άξιών, όχι μόνον διά τόν Πλάτωνα, αλλά και δι' άλλας τάς εποχάς και εις άλλους τούς τόπους. Αν ή πολιτεία δέν είναι άξία τότε διατί ό Πλάτων παραχρίζετα διά νά άνεύρη τον άριστον τρόπον του πολιτεύεσθαι ή όπως ό ίδιος λέγει «παράδειγμα ... αγαθής πόλεως» (Πολ. V, 472 D): Είναι ή δέν είναι «ή ιδέα του αγαθού» τό «μέγιστον μάθημα»: «Ότι γε ή του αγαθού ιδέα μέγιστον μάθημα» (Πολ. VI, 505 A). Το δέ μέγιστον μάθημα δέν είναι και ή μεγίστη άξία, ή ύπάτη άρχή διά την όποιαν και ένεκα της όποιας γίνεται όλη ή δημιουργία της πολιτείας, της γνώσεως και του καλού: 'Αλλά διατί νά μήν ονομάσω την δημιουργίαν των άξιών έν τη πολιτεία, ήτοι την ανάπτυξιν των άρχών της δικαιοσύνης και άλλων των άλλων άρετών δημιουργίαν κόσμου, άφού ό ίδιος ό Πλάτων όμιλει περί πολιτείας ως περί κόσμου, ήτοι ως περί όλου άρχιτεκτονικώς λειτουργούντος και επί τη βάσει των άρχών της δικαιοσύνης ενεργούντος: «κερι πολιτείας κόσμου» (Νόμ. 751 A). 'Ο Πλάτων όμιλει και περί «προσηκούσης νομής της ψυχής» (Φαιδ. 248 B). Όμιλει ή δέν όμιλει ό Πλάτων περί κόσμου της ψυχής ως περί άρετής, ή όποία δημιουργείται, αναπτύσσεται και εις την όποιαν φέρεται ή ψυχή διά της παιδείας και της ανατροφής: Είς τόν «Γοργίαν» ό Πλάτων λέγει, ότι ή σώφρων ψυχή έχει ίδιον κόσμον, δι' ό και είναι «άμείνων», δηλαδή άξιωτέρα της άκοσμητήτου. «Και ή ψυχή άρα κόσμον έχουσα τόν έαυτής άμείνων της άκοσμητήτου» (Γοργ. 505 E). 'Ο Πλάτων όμιλών περί άρετής και περί της άξίας αυτής λέγει «άλλά μήν αγαθοί γε έσμεν και ήμείς και τάλλα πάντα όσα αγαθά έστίν, άρετής τινος παραμυνομένης». Όστε ή άρετή «παραχρύνεται» εις την ψυχήν, δηλαδή δημιουργείται. Και συνεχίζει: «άλλά μήν δέ ή γε άρετή εκάστου, και σκεύους και σώματος και ψυχής αυ και ζήφου παντός, ου τω είνη κάλλιστα παραχρύνεται, αλλά τάξει και ορθότητι και τέχνη, ήτις εκάστω αποδέδοται αυτών... τάξει άρα τεταχμένον και κεκοσμημένον έστίν ή άρετή εκάστου» (Γοργ. 506 B-E). 'Αλλά τί διάφορον λέγω έγώ από τόν Πλάτωνα όταν λέγω, ότι ή δημιουργία κόσμου είναι δημιουργία πέρας, δηλαδή τάξεως. 'Η τάξις, τό πέρας, ό κόσμος, ό νόμος και ό λόγος είναι εις τόν Πλάτωνα σχεδόν συνώνυμα: «ταίς... της ψυχής τάξεσί τε και κοσμήσεσι νόμιμόν τε και νόμος» (Γοργ. 504 Δ.). Είς δέ

τὸν «Φίληβον» λέγει ὁ Πλάτων, ὅτι ἡ δημιουργία ὑγείας, ἀρμονίας, ρυθμοῦ, μέτρου καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἀναλογιῶν γίνεται διὰ τοῦ νόμου, τῆς τάξεως, καὶ τοῦ πέρατος: «νόμον καὶ τάξιν πέρας ἐχόντων» (Φιλ. ηβ, 20 Β). Ἐπειτα καὶ ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου εἰς τὸν Πλάτωνα εἶναι ἀπολύτως συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνωτάτης ἀξίας, διότι ὁ Πλάτων λέγει περὶ τοῦ κόσμου, ὅτι εἶναι «μέγιστος καὶ ἀριστος καὶ κάλλιστος τε καὶ τελειότατος» (Τιμ. 92 C.), ἥτοι ἔχει τὴν ὑπάτην ἀξίαν, ἥτις ἦτο δυνατόν νὰ δοθῆ εἰς αὐτὸν, ἔχει τὴν ὠραιότητα τῆν μορφὴν καὶ τὴν τελειοτάτην διαρρύθμισιν. Ὡστε καὶ περὶ τοῦ ἔργου τῆς ψυχῆς καὶ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ δημιουργοῦ δύναται νὰ γίνῃ λόγος ὡς περὶ ἀξίας. Κυρίως ὁμῶς ὁμιλῶ εἰς τὸ βιβλίον μου περὶ τοῦ ἔργου τῆς ψυχῆς: τοῦτο εἶναι πάντοτε δημιουργία ἀξιῶν καὶ μορφῶν. Μήπως δὲν εἶναι ἀξία ἡ κλασσικὴ τέχνη, ἀξία ἀναντιρρήτου κύρους; Μὴ παίζετε μὲ τὰς λέξεις καὶ μὴ μικρολογεῖτε. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Πλάτων ὀνομάζει εἶδος, ἰδέαν, παράδειγμα, οὐσίαν, πέρας, μορφὴν, ἐκεῖνο συνοπτικῶς τὸ ὀνομάζει σήμερον ἡ φιλοσοφία «ἀξίαν». Πόθεν λοιπὸν λαμβάνετε τὸ δικαίωμα κ.κ. συντάχεται τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως νὰ μὲ κατακρίνετε, ὅτι ἀποδίδω τάχα εἰς τὸν Πλάτωνα τὴν ἔννοιαν τῆς ἀξίας, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Φαῖδρον» ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς ὡς περὶ «τιμίων»: «ὅσα ἄλλα τίμια ψυχῆς» (Φαῖδρ. 250 Β). Τὸ «τίμιον» τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἴδιον πρὸς τὸ «ἀξιον» τίθεται εἰς σχέσιν (ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος) πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦτο διότι τὸ «τίμιον» ἔχει μορφωτικὴν δύναμιν. Ἐὰν ἀπαντήσουν δὲ οἱ κατακρίναντές με, ὅτι ἀποδίδω τάχα εἰς τὸν Πλάτωνα τὴν ἔννοιαν τῆς δημιουργίας ἀξιῶν, ὅταν ἀκούσουν τὸν Πλάτωνα νὰ λέγῃ «τιμιώτατα καὶ πρῶτα τὰ περὶ τὴν ψυχὴν ἀγαθὰ» (Νόμ. III, 697 Β): ἢ «ἐν τοῖς εὐνόμοις πόλεσιν τιμιώτατον ἢ ἀρετὴ» (Ἰππ. Μελζ. 284 Α), ἢ «τὸ ἐν ταῖς ψυχαῖς κάλλος τιμιώτερον ἢ γήσασθαι τοῦ ἐν τῷ σώματι» (Συμπ. 210 Β): ἢ ὅταν ἀνοίξουν τὸν Πλάτωνα καὶ ἴδουν, ὅτι ὁμιλεῖ καὶ ὁ ἴδιος, περὶ «γενέσεως τῆς ἀρίστης πολιτείας», ἥτοι περὶ τῆς γενέσεως τῆς ἀξιοτάτης πολιτείας καὶ λέγει, ὅτι τότε «πολιτείας τῆς ἀρίστης φύεται γένεσις, ὅταν εἰς ταῦτόν τῳ προνεῖν τε καὶ σωφρονεῖν ἢ μεγίστη δύναμις ἐν ἀνθρώπῳ συμπέσῃ» (Νόμ. IV, 712 Α): Ὡστε ἡ πολιτεία, ἢ ὁποῖα εἶναι πάντοτε ἀξία τις τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως, ἀποβαίνει ἀρίστη, ὅταν συμπέσῃ νὰ συγενωθῶν εἰς ἓν ἄτομον ἢ φρόνησις καὶ ἡ σωφροσύνη. Τότε γίνεται ἡ δημιουργία ὄλων τῶν πολιτειακῶν

ἀξιῶν, τότε «φύεται ἡ γένεσις τῆς ἀρίστης πολιτείας».

Εἰς τὴν σελ. 2 τοῦ βιβλίου μου λέγω, ὅτι «ἡ θεμελιώδης διαφορὰ μεταξύ ψυχολογίας καὶ λογικῆς παρὰ Πλάτωνι χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς ψυχολογίας ἀνήκει εἰς τὴν χώραν τοῦ μεταβλητοῦ, ἐνῶ ὁ λόγος, ὡς τὸ ἀντικείμενον τῆς λογικῆς, εἰς τὴν χώραν τοῦ ἀμεταβλήτου, ἀναλλοιώτου». Ἡ φράσις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς κ. κ. κριτὰς νὰ με κατακρίνουν ὅτι ἀποδίδω εἰς τὸν Πλάτωνα τὴν διαίρεσιν ψυχολογίας καὶ λογικῆς. Ἀλλὰ ἐρωτῶ εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Πλάτων χωρίζει σαφῶς τὸ μεταβλητὸν ἀπὸ τὸ ἀμετάβλητον καὶ ὅτι τὸ μὲν πρῶτον τὸ συλλαμβάνει ἡ αἴσθησις καὶ ἡ δόξα, τὸ δὲ δεύτερον ὁ λόγος καὶ ἡ νόησις; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἡ αἴσθησις ἀντικείμενον τῆς ψυχολογίας, ἡ δὲ νόησις τῆς λογικῆς; Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐλησιμόνησαν οἱ συντάξαντες τὴν ἐκθεσιν, ὅτι ὁ Πλάτων ὁμιλῶν περὶ τῆς μεταβολῆς ἦν ἐπιφέρει ἡ ψυχὴ λέγει, ὅτι «ἡ ψυχὴ ἀνεφάνη μεταβολῆς τε καὶ κινήσεως ἀπάσης αἰτία ἅπασιν» (Νόμ. X, 896 A) καὶ ὅτι, ὀρίζων εἰς τὸ ἴδιον χωρίον τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, λέγει, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον «κινεῖ ἑαυτό» εἶναι ἡ ψυχὴ. «Τὸ ἑαυτὸ κινεῖν φῆς λόγον ἔχειν τὴν αὐτὴν οὐσίαν, ἦνπερ τοῦνομα, ὃ δὴ πάντες ψυχὴν προσαγορεύομεν».

Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς περὶ «ψυχολογίας» καὶ «λογικῆς» παρὰ Πλάτωνι; Τότε πῶς ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πλάτων, ὁμιλεῖ περὶ «μνήμης»; «Ἡ μνήμη μονὴ ἔστιν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλ' οὐ φορὰ» (Κρατ. 437 B), «μνήμην ἔχουσα τοῦ καλοῦ ἢ ψυχῆ» (Φαίδρ. 251 D), «σωτηρίαν... αἰσθήσεως τὴν μνήμην λέγων ὀρθῶς ἂν τις λέγει» (Φιλῆβ. 34 A), «πάλιν καινὴν ἐμποιοῦσα ἀντὶ τῆς ἀπιούσης μνήμην» (Συμπ. 208 A), «ἀναμνήσεις καὶ μνήμας που λέγομεν» (Φιλῆβ. 34 C). Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ μνήμης ὡς περὶ ψυχικῆς ἐνεργείας. Ὅτι δὲ ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τῶν αἰσθήσεων ὡς περὶ ψυχολογικῶν ἐνεργειῶν τοῦτο εἶναι τόσον σαφές ὥστε ἀποφεύγω ν' ἀπαριθμήσω σωρείαν χωρίων. Τοῦτο καταδεικνύεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω. Ἀλλὰ ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ καὶ «περὶ «λήθης»· «ἔστι γὰρ λήθη μνήμης ἐξοδος» (Φιλῆβ. 33 E) «λήθη γὰρ ἐπιστήμης ἐξοδος» (Συμπ. 208 Δ). Εἰς τὸ «Συμπόσιον» μάλιστα ὁ Πλάτων γενικῶς ὁμιλεῖ περὶ ἐπιστήμης καὶ περὶ γνώσεως ψυχολογικῶς, διότι ἐξετάζει τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐπιστημῶν, ἤτοι συγκατατάσσει τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν μὲ τὰς ἄλλας ἐνεργείας, μὲ τὰ ἄλλα ψυχικὰ φαι-

νόμεια, τὴν «δύξαν», τὰς «ἡδονάς», τὰς «λύπας», τὰς «ἐπιθυμίας» καὶ τοὺς «φόβους» καὶ λέγει περὶ αὐτῶν «τούτων ἕκαστα οὐδέποτε τὰ αὐτὰ πάρεστιν ἑκάστω, ἀλλὰ τὰ μὲν γίγνεται, τὰ δὲ ἀπόλλυται» (Συμπ. 207 E). Ὡστε ὁ Πλάτων ἔχει σαφεστάτην γνῶσιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁποίας ἐννοῶ ἕνα ἐπιστημονικὸν νόημα, παρέρχεται καὶ ἡ ἀντικαθίσταται ἀπὸ μίαν ἄλλην, ὅποτε διατηρεῖται ἡ γνῶσις, τὸ νόημα, ἢ δὲν ἀντικαθίσταται, ὅποτε ἐξαφανίζεται καὶ ἡ γνῶσις καὶ τὸ νόημα ἀπὸ τὴν ψυχὴν. Τὸ ἀνωτέρω κλασσικὸν χωρίον διὰ τὴν «ψυχολογίαν» τῆς γνώσεως θὰ ἤρκει νὰ δείξη, ὅτι ὁ Πλάτων ἄλλως θεωρεῖ τὴν γνῶσιν κατὰ τὴν γένεσίν της καὶ ἄλλως κατὰ τὴν οὐσίαν της. Ἡ γένεσις τῆς γνώσεως εἶναι παροδικόν, μεταβλητὸν φαινόμενον καὶ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς ψυχολογίας, ἡ οὐσία τῆς γνώσεως εἶναι νόημα ἀντικειμενικόν, τὸ ὅποῖον καὶ ὅταν ἀκόρη ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἀτομικὴν ψυχὴν, δὲν παύει νὰ ἔχη τὸ κύρος του, διότι ὁ λόγος, ἢ οὐσία τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας εἶναι μόνιμος, «καλὸν ἢ ἀλήθεια καὶ μόνιμον», διότι ἀλήθεια καὶ γνῶσις συνταυτίζονται εἰς τὸν Πλάτωνα, «γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας». (Νόμ. II, 663 E).

Ἀλλὰ καὶ μόνον ἡ ψυχολογικὴ θεωρία τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς (τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ θυμῶειδοῦς καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ), ὅπως ἀναπτύσσεται αὕτη εἰς τὴν «Πολιτείαν» (439 καὶ ἐφ.), ἀρκεῖ διὰ νὰ εἶπη κανεὶς, ὅτι ὁ Πλάτων, ἂν καὶ δὲν ἔχη τὸν ὄρον ψυχολογία, ἐν τούτοις ἔχει τὸ πρᾶγμα, τὸ ἀντικείμενον τὸ ὅποῖον χαρακτηρίζει ὁ ὄρος. Ἀλλὰ καὶ ἴδιον ὄρον ἔχει ὁ Πλάτων δι' οὗ χαρακτηρίζει τὴν ἔρευναν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν ψυχὴν. Εἰς τὸν «Φαῖδρον», ὅπου πραγματεύεται τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, λέγει «ψυχῆς φύσεως περί», (245C, 270 B). Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ «φυσικὴ» πρὸ τοῦ Πλάτωνος χαρακτηρίζεται μὲ τὸν ὄρον «περὶ φύσεως», ὁ δὲ Πλάτων συνειδητῶς ὁμιλεῖ «περὶ φύσεως ψυχῆς». Ὁ Ἀριστοτέλης, χωρὶς νὰ ἔχη τὸν ὄρον «ψυχολογία», ἔχει τὸ πρᾶγμα εἰς τὰ «περὶ ψυχῆς». Ἀλλὰ διατὶ γράφονται ὀλόκληρα βιβλία περὶ ψυχολογίας καὶ λογικῆς παρὰ Πλάτωνι, (ὄρ. Die Seele in der Philosophie Platons, ὑπὸ Heinrich Barth καὶ die Logik des Seins bei Platon, ὑπὸ Nikolai Hartmann); Πῶς τότε ὁ ἐπὶ ἀκρίβειαν διακρινόμενος Constantin Ritter ἀφιερώνει ὀλόκληρον κεφάλαιον καὶ τὸ τιτλοφορεῖ «ψυχολογία» καὶ γράφει ἕτερον κεφάλαιον περὶ τῆς «λογικῆς»

τοῦ Πλάτωνος; Ἦ μήπως πιστεύουν οἱ συντάξαντες τὴν εἰσηγητικὴν ἐκθεσιν, ὅτι ὁ Πλάτων ἔπρεπε νὰ εἶχε γράψει ἐγχειρίδια τῆς «λογικῆς» καὶ τῆς «ψυχολογίας» διὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ, ὅτι ἔχει σαφῆ συνείδησιν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς παραδοκότητος τῆς ψυχικῆς λειτουργίας καὶ τοῦ ἀναλλοιώτου τῆς οὐσίας τοῦ λόγου; Ἦδη οἱ Ἐλεᾶται εἶχον διατυπώσει λογικοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι εἶναι θεμελιώδεις διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν, τὸν «νόμον τῆς ἀντιφάσεως» καὶ τὸν «νόμον τῆς ταυτότητος». «Χρὴ τὸ λέγειν τε νοεῖν τ' ἐὼν ἔμμεναι, ἔστι γὰρ εἶναι, οὐ γὰρ μή ποτε δαμῆ εἶναι μὴ ἔόντα». (Ἀπόρρ. 6, 1, καὶ 7, 1 Diels).

Εἶναι περίεργον πῶς οἱ κ. κ. συντάκται τῆς ἐκθέσεως προέβησαν εἰς τόσον ἀστηρίκτους ἀντιρρήσεις κατὰ τοῦ ἔργου μου. Τοιαύτη ἀστηρικτός τῃ ὄντι ἀντίρρησις, ἰκανὴ μάλιστα καὶ μειδιάματα ἀκόμη νὰ προκαλέσῃ, εἶναι ἡ ἐξῆς. «Εὐθύς ἐν ἀρχῇ λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι ἡ διαλεκτικὴ εἶναι σύστημα καὶ θεωρία κρίσεων. Ἄλλ' ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὴν διαλεκτικὴν ὡς μέθοδον διακριβοῦσαν τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν τῶν ἐννοιῶν καὶ κατὰ τὴν εὐρυτάτην ἐκδοχὴν ὡς τὴν περὶ τὸ ἐν ἐπιστήμην». Ὁμολογῶ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ποῖον σκοπὸν ἔχει ἡ ἄκαρπος αὐτὴ λεπτολογία; Ἐγὼ μὲν ὀρίζω τὴν διαλεκτικὴν ὡς σύστημα, δηλαδὴ *σειράν*, ἀκολουθίαν κρίσεων καὶ ὡς *θεωρίαν*, ὡς ἐπισκόπησιν καὶ ὡς ἔλεγχον τῶν κρίσεων αὐτῶν, οἱ δὲ συντάξαντες τὴν ἀπορριπτικὴν ἐκθεσιν «ὡς μέθοδον διακριβοῦσαν τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν τῶν ἐννοιῶν κτλ.» Μὰ πρὸς Θεοῦ, πῶς διακριβοῖ ἡ μέθοδος; ὄχι διὰ κρίσεων, ἢ μήπως διὰ συναισθημάτων; Ἦ δὲ πρὸς ἀλλήλας σχέσιν τῶν ἐννοιῶν ἢ, ὅπως ὁ Πλάτων λέγει, τῶν «γενῶν», δὲν εἶναι κρίσις, λόγος; Ὁ Πλάτων ὁ ἴδιος λέγει, ὅτι ὁ λόγος, δηλαδὴ ἡ σχέσις τῶν ἐννοιῶν θὰ ἐξαφανισθῇ εὐθύς ὡς ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὰ γένη, τὰς ἐννοίας, τὴν *κοινωνίαν*· «τελεωτάτη πάντων λόγων (κρίσεων) ἐστὶν ἀφάνισις τὸ διαλύειν ἕκαστον ἀπὸ πάντων» (Σοφ. 259 E)· «διὰ γὰρ τὴν ἀλλήλων τῶν εἰδῶν συμπλοκὴν ὁ λόγος γέγονεν ἡμῖν». (ἐνθ. ἀν.) Ὡστε κρίσις, λόγος εἶναι συμπλοκή, κοινωνία, σχέσις τῶν εἰδῶν, τῶν ἐννοιῶν ὅπως λέγουν οἱ συντάξαντες τὴν ἐκθεσιν. Καὶ ἐρωτῶ τοὺς «δικαίους» καὶ «ἀγαθοὺς» κριτὰς, ἀφοῦ διαλεκτικὴ εἶναι ἐπιστήμη, δὲν εἶναι *κατ' ἀνάγκην* σύστημα κρίσεων καὶ θεωρία κρίσεων; Ὑπάρχει ἐπιστήμη ἢ ὅποια νὰ μὴν εἶναι σύστημα κρίσεων; Τῆς διαλεκτικῆς δὲ τὸ γνῶρισμα εἶναι τοῦτο· ἐπειδὴ εἶναι φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη καὶ μάλιστα ἡ δ-

φίστη (Φιλήβ. 58 C.) δι' αὐτὸ εἶναι καὶ θεωρία κρίσεων. Ἡ θεωρία εἶναι εἰς τὸν Πλάτωνα τὸ ὑψιστον. Μοῦ φαίνεται, ὅτι εἶναι περιττὸν γὰ μακρηγορήσω ἐν προκειμένῳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατηγοροῦμαι, ὅτι δὲν λαμβάνω πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ κείμενα δι' αὐτὸ ἐρωτῶ τοὺς συντάξαντας τὴν ἐκθεσιν, τί ἄλλο ἐννοεῖ ὁ Πλάτων παρὰ σύστημα κρίσεων ὅταν ὀνομάξῃ τὴν διαλεκτικὴν «πραγματεῖαν»; «σύμπασα ἢ τοῦ διαλέγεσθαι πραγματεία» (Θεαίτ. 161 E), ἢ ὅταν ὀνομάξῃ αὐτὴν «ἀληθεστάτην γνῶσιν τὴν περὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ὄντως καὶ τὸ κατὰ ταῦτόν· αἰεὶ πεφυκὸς (Φιλήβ. 58 A); Πῶς εἶναι δυνατόν γὰ εἶναι ἐπιστήμη, γνῶσις, ἂν δὲν εἶναι σύστημα κρίσεων, ἂν δὲν εἶναι μέθοδος λόγων; Ἡ δὲ μέθοδος λόγων εἶναι σύστημα λόγων, εἶναι σειρά κρίσεων, διότι ὁ Πλάτων λέγει «τῇ τοιαύτῃ μεθόδῳ τῶν λόγων» (Πολιτ. 266 Δ) καὶ «ἐκ τοιούτων μεθόδων οἷαις νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα» (Πολιτ. IV 435 Δ). Μέθοδος καὶ λόγος εἶναι ἀμριβαῖα εἰς τὸν Πλάτωνα. Εἰς λόγος εἶναι ἓν βῆμα τῆς μεθόδου, ἢ δὲ μέθοδος εἶναι τὸ σύνολον τῶν λόγων, τῶν κρίσεων. Ἀλλὰ εἰς τὸ βιβλίον μου λέγω καὶ κάτι ἄλλο τὸ ὁποῖον διαφωτίζει πλήρως τὸν ὀρισμὸν τῆς διαλεκτικῆς ὡς συστήματος κρίσεων· λέγω, ὅτι ἡ διαλεκτικὴ εἶναι καὶ συλλεκτικὴ, δηλαδὴ δὲν διακρίνει μόνον τὸ σύνολον τῶν λόγων καὶ τῶν κρίσεων εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, ἀλλὰ καὶ συνενώνει αὐτὰ εἰς ἓν ὅλον ἢ, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, τῆς διαλεκτικῆς τὰ μέρη εἶναι ἢ διαίρεσις καὶ ἢ συναγωγὴ. Διὰ τῆς διαιρέσεως διακρίνει ἡ διαλεκτικὴ ἓν γένος, μίαν ἐννοιαν εἰς τὰ εἶδη αὐτῆς, ἢ δὲ διάκρισις γίνεται πάντοτε διὰ σειράς κρίσεων, (Σοφ. 253 Δ «τῆς τῶν γενῶν κατ' εἶδη διαιρέσεως»). Διὰ δὲ τῆς συναγωγῆς, ἢ ὁποῖα ἐπίσης συντελεῖται διὰ σειράς κρίσεων, ἀλλ' κατ' ἀντίθετον κατεύθυνσιν, συνενώνει ἡ διαλεκτικὴ τὰ πολλὰ διακριθέντα εἶδη εἰς τὸ γένος εἰς ὃ κατὰ φύσιν ἀνήκουν. Εἰς τὸν «Φαῖδρον» (266 B) ὁ Σωκράτης λέγει, ὅτι εἶναι «ἐραστῆς τῶν διαιρέσεων καὶ τῶν συναγωγῶν». Καὶ ἡ διαίρεσις καὶ ἡ συναγωγὴ εἶναι λοιπὸν μέρη τῆς διαλεκτικῆς. Κατὰ τὴν συναγωγὴν μάλιστα γίνεται ἡ θεωρία, ἢ ἐποπτεία καὶ ἐπισκόπησις τῆς σειράς τῶν κρίσεων ἀκριβεστέρα καὶ πληρροστέρα.

Εἰς τὴν I σελ. τοῦ βιβλίου μου γράφω τὰ ἑξῆς· «ἡ ἀναφορὰ τῆς θεμελιώδους ἰδέας εἰς τὸ αἰσθητὸν ἀντικείμενον, ἢ παρουσία, ἢ κοινωνία τοῦ εἶδους, ζητεῖται καὶ εὑρίσκεται ἐν τῷ κατηγορουμένῳ (Φαίδ. 78 D). Αἱ ἐνόητες τοῦ ὄντος, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὡραίου, τοῦ

ἀληθοῦς, τοῦ δικαίου κτλ. δίδουν ἡμῖν τὸ δικαίωμα πρὸς σχηματισμὸν αἰσθητοῦ κρίσεως». Κατὰ τὴν ἐκθεσιν ἢ ἀπόφασιν αὕτη δὲν συνάγεται ἐκ τοῦ προσαγομένου χωρίου. Ἄλλὰ τί σημαίνει τότε τὸ χωρίον ὅπου λέγεται «αὕτη ἢ οὐσία, ἣς λόγον δίδομεν τοῦ εἶναι καὶ ἐρωτῶντες καὶ ἀποκρινόμενοι», ἂν δὲν σημαίνῃ, ὅτι ἐν τῇ κρίσει συνδέομεν μίαν ἰδέαν πρὸς ἓνα αἰσθητὸν ἀντικείμενον: "Ὅταν ἐρωτῶμαι ἂν ὁ Σωκράτης εἶναι δίκαιος, καὶ ἀποκρίνομαι καταφατικῶς, τότε τί ἄλλο κάμνω παρὰ νὰ συνδέω τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, νὰ ἀναφέρω τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Σωκράτη, καὶ οὕτω νὰ δίδω λόγον περὶ τῆς οὐσίας τοῦ δικαίου ἐν τῷ Σωκράτει; Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον προέχει εἶναι, ὅτι δὲν δυνατὰ τις νὰ ὁμιλήσῃ περὶ οὐδενὸς ἄνευ τῆς προϋποθέσεως τῶν ἐνοτήτων τῆς οὐσίας, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀληθοῦς κ.τ.λ. Ἀναφέρω δὲ τὸ ἀνωτέρω χωρίον, ἐνῷ θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλα πολλὰ, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ δείξω ὅτι ἡ μέθεξις τοῦ λόγου, ἡ μέθεξις ἢ συντελουμένη μετὰξὺ ἰδέας καὶ πράγματος εἰς τὸ λογικόν, ἃς εἶπω, βασιλείον, εἶναι μέθεξις κρίσεως. Διὰ τῆς κρίσεως συντελεῖται ἡ μέθεξις, «ἐρωτῶντες καὶ ἀποκρινόμενοι». Ἄλλὰ εἶναι πλέον γνωστὸν ἀναμφισβήτητος, ὅτι ἡ ἰδέα προέκυψε παρὰ Πλάτωνι ἀπὸ τὴν ἐννοιαν ὡς ἀνέπτυξεν αὐτὴν ὁ Σωκράτης, ἢ δὲ ἐννοια τοῦ Σωκράτους προέκυψεν ἀπὸ τὴν κρίσιν ὅπου συνδέεται ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον, τὸ δὲ κατηγορούμενον δηλοῖ τὴν ἐννοιαν τὴν συνδεομένην μὲ τὸ ὑποκείμενον. Ἄλλ' ἀφοῦ δὲν ἀρκεῖ, κατὰ τὴν ἐκθεσιν, τὸ ἀνωτέρω χωρίον διὰ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ εἴδους εἰς τὸ αἰσθητὸν, ἐφ' ὅσον διατυποῦται αὕτη λογικῶς, γίνεται διὰ τῆς κρίσεως, παραπέμπω τοὺς συντάξαντας τὴν ἐκθεσιν καὶ εἰς τὰ ἀκόλουθα μέρη τοῦ αὐτοῦ διαλόγου. Ἐκεῖ λέγεται, ὅτι ὅταν κρίνωμεν περὶ τίνος καὶ λέγωμεν, ὅτι εἶναι τοῦτομέγα ἢ μεῖζον, τότε κάμνομεν χρῆσιν τῆς ἰδέας, ἢ τῆς κατηγορίας τοῦ μεγέθους, ἢ δὲ αἰτία διὰ τὴν ὁποῖαν ἀριθμοῦμεν τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ ἀποκαλοῦμεν δύο, ἂν εἶναι δύο, ἓν, ἂν εἶναι ἓν, εἶναι, ὅτι τὰ αἰσθητὰ αὐτὰ ἀναφέρονται διὰ τῆς κρίσεως εἰς τὴν δυάδα καὶ τὴν μονάδα. Ἡ δυὰς καὶ ἡ μονὰς, ὅπως καὶ τὸ μέγεθος, εἶναι εἶδη νοητὰ, ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ὄντα, καὶ αὐτῶν τῶν εἰδῶν «μετέχουσι» τὰ αἰσθητὰ, (Φαῖδ. 100 E—104 E). Εἰς τὸ 102 τοῦ αὐτοῦ διαλόγου λέγεται «ἐπεὶ συνεχωρήθη καὶ ὁμολογεῖτο εἶναι τι ἕκαστον τῶν εἰδῶν καὶ τούτων τὰλλα (τὰ αἰσθητὰ τὰ πολλὰ) τὴν ἐπωνυμίαν ἴσχειν». Ἡ μὲν ἐπωνυμία

είναι τὸ κατηγορούμενον τῆς κρίσεως καὶ ὄχι ἡ ἀπλή ταυτότης τοῦ ὀνόματος, ὅπως πιστεύουν οἱ τυπολογοῦντες, τὸ δὲ «μεταλαμβάνοντα» σημαίνει ἀναφερόμενα διὰ τῆς κρίσεως πρὸς τὰ εἶδη, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετέθη, ὅτι τὸ μέγεθος εἶναι κάτι νοητὸν καὶ προσδίδεται εἰς τὰ αἰσθητά διὰ τῆς κρίσεως, διότι καὶ ἡ πρόσθεσις καὶ ἡ ἀφαίρεσις μεγέθους γίνεται διὰ τῆς κρίσεως.

Ἡ ἐκθεσις ἐξακολουθεῖ· «ὡσαύτως τὸ ὅτι ἡ κρίσις εἶναι αὐτοτελής ἐνότης μελῶν ἤκιστα συνάγεται ἐκ τοῦ Θεαιτήτου (186 A), ἐνθα ἀπλῶς λέγεται, ὅτι ἡ ψυχὴ παραβάλλει τὰ ὄντα πρὸς ἀλληλα καὶ λαμβάνει τι νέον ἀλλότριον τῶν αἰσθήσεων». Ἀλλὰ τί νὰ ἀπαντήσω κατὰ τῆς ἀκατανοήτου αὐτῆς λεπτολογίας; Τὸ νέον αὐτὸ ὄν, τὸ ἀλλότριον τῶν αἰσθήσεων εἶναι σύνθεσις, εἶναι ἐνότης μελῶν, διότι, καθὼς λέγω περαιτέρω (τοῦθ' ὅπερ ἀποσιωπᾶ ἡ ἐκθεσις), εἰς τὸν «Σοφιστὴν» χαρακτηρίζεται ἡ κρίσις ὡς σύνθεσις καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνει τὴν καταφανεστάτην αὐτῆς λογικὴν σημασίαν, (Σοφ. 259 E, 258, 262, «σύνθεσις, συμποκὴ, δεσμός». Πόσον εἶναι ἄκοσμον νὰ ἀποσιωπᾶ κανεὶς μίαν φράσιν ἐνός συγγραφέως ἀπὸ τὸν συνολικὸν αὐτῆς εἰρημὸν καὶ νὰ καταφέρεται κατ' αὐτῆς! Τοῦτο εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς «πεπερασμένης διανοίας», ὅπως λέγει ὁ Hegel, δηλαδὴ τῆς στενῆς κεφαλῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀνίκανος νὰ συνθέσῃ τὸ ὅλον καὶ τοῦ ὅλου μόνον τὸ νόημα νὰ συλλάβῃ. Τὸ ὅλον αὐτὸ ἔρχονται νὰ καταστρέψουν οἱ συντάξαντες τὴν ἀπορριπτικὴν ἐκθεσιν, συσσωρεύοντες κατὰ τῆς μελέτης μου περὶ Πλάτωνος σμικρολογικὰς καὶ δικολαβικὰς παρατηρήσεις. Τὸ νόημα ἐνός φιλοσοφικοῦ ἔργου καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας εἶναι μόνον ὡς **σύνολον** ἀληθές· τοῦτο εἶναι ἀπὸ τοῦ Hegel καὶ ἐντεῦθεν ἀναμφιβήτητον φιλοσοφικὸν ἀξίωμα. Τὰ φιλοσοφικὰ βιβλία, ὅπως καὶ τὰ καλλιτεχνήματα, εἶναι οἰκοδομαί, ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ πνεύματος, ὅπου τὰ πάντα συνυφαίνονται εἰς μίαν ἀρμονικὴν ὁλότητα, ἥτις καὶ μόνη εἶναι ἀληθής. Τὸ σύνολον πάντοτε εἶναι καὶ τὸ ἀληθές.

Εἰς τὴν ἐκθεσιν κατηγοροῦμαι, ὅτι, προσνέμω «ταῖς ἰδέαις τοῦ Πλάτωνος ὑποθετικὸν χαρακτήρα» καὶ ἀκολουθῶ «κατ' οὐσίαν τῷ Cohen ῥητέον δ' ὅμως ὅτι ἡ ἐκδοχὴ αὕτη καὶ αἱ παραπλήσια ἄλλαι (ἡ τοῦ Lotze, Natorp καὶ ἄλλων) εἶναι ἤκιστα πιθαναί ὡς μὴ συνάδουσαι εἰς τὰς πλατωνικὰς ἀποφάνσεις». Εἰς τὸ βιβλίον μου, καθορίζων τὴν σχέσιν μου